

Osobnostní profil studentů nelékařských zdravotnických oborů

Šárka Vévodová*, Andrea Šperková**, Jiří Vévoda*, Radka Kozáková*, Simona Cakirpaloglu Dobešová***

* Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta zdravotnických věd, Ústav společenských a humanitních věd

** Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta zdravotnických věd, Ústav porodní asistence

*** Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie a patopsychologie

Abstract

VÉVODOVÁ, Š. – ŠPERKOVÁ, A. – VÉVODA, J. – KOZÁKOVÁ, R. – CAKIRPALOGLU DOBEŠOVÁ, S. Psychosocial Profile of Students of Non-Physician Study Programmes. In *Ošetrovateľstvo: teória, výskum, vzdelávanie* [online], 2016, vol. 6, no. 1, pp. 6-11. Available on: <http://www.osetrovatelstvo.eu/archiv/2016-rocnik-6/cislo-1/osobnostni-profil-studentu-nelekar-skych-zdravotnickych-oboru>.

Aim: The aim of the study was to: (a) determine whether there are differences between the personality profiles of students of non- medical healthcare programmes and the population standard; (b) to find out whether there are differences in the personality profiles between students of non-medical health care professions and exact sciences.

Sample and methods: The sample included 141 respondents comprising of students of humanities and students of exact sciences from Faculty of Health Sciences and Faculty of Sciences, Palacký University in Olomouc. As for humanities, the sample included 73 respondents studying General Nursing and Midwifery programmes. The sample of exact sciences included 68 students of Mathematics and informatics. Standardized questionnaires EPQ-R and IVE were used. The research was conducted from December 2014 to November 2015. In order to ascertain statistically significant differences in the data compared, a parametric significance test – Student t-test – was used. Statistical hypotheses were tested on significance level $\alpha = 0.05$. The IBM SPSS Statistics 20.0 was used for statistical processing and data sorting was performed using Microsoft Excel 2010.

Results: The students of non-medical healthcare programmes had significantly lower score in empathy and extraversion than the population norm. On the psychoticism scale, students of non-medical healthcare programmes scored significantly higher than the population norm. No statistically significant difference was found on the neuroticism scale. A statistically significant difference in personality profiles between students of humanities and exact sciences was confirmed on the extraversion scale, with higher scores amongst students of humanities.

Conclusion: Due to the finding that among the students of the field of study Midwife and General Nurse were detected low levels of empathy and high levels of psychoticism, would be useful to devote more space on the personality development of the health workers during their studies.

Keywords: personality, student, empathy, psychoticism, extraversion, addiction, nurse, midwife

Úvod

V pomáhajících profesích, k nimž se řadí i profese všeobecné sestry a porodní asistentky, je hlavní náplní pomoc lidem a důležitou roli zde hraje lidský vztah mezi pomáhajícím profesionálem a jeho klientem. V těchto profesích je hlavním nástrojem pracovníka jeho osobnost (Kopřiva, 2000).

Povolání sestry a porodní asistentky je z hlediska odborné přípravy i profesionálního výkonu náročné. Z tohoto důvodu je zde kladen velký důraz na dodržování žádoucích forem jednání ve vztahu ke klientům a spolupracovníkům. Sestra musí brát v úvahu nejen následky svých rozhodnutí, ale především morální hodnoty, tvořící osu etického jednání zdravotníka. Mezi nejdůležitější patří úcta k člověku (Kutnohorská, 2007).

K výkonu povolání zdravotnického pracovníka jsou nezbytné osobností předpoklady, jimiž jsou empatie, tvůrčí přístup, kterým zdravotník řeší svěřené úkoly, schopnost vnímat a realizovat nové podněty, dostatečná kritičnost a sebekritičnost, porozumění problémům nemocných, klidné vystupování s pohotovými reakcemi, rozvážnost a přiměřené sebevědomí. Smysl pro povinnost, odpovědnost a dobrý vztah k lidem pomáhá naplnit poslání zdravotníka. Výkon profese požaduje vyrovnanou osobnost s klidným, přiměřeně sebevědomým vystupováním, rozvážnou, trpělivou, která se umí ovládat. Projevem této vyrovnanosti a zralosti osobnosti zdravotníka je humánní přístup k nemocnému (Zacharová, Hermanová, Šrámková, 2007; Kutnohorská, 2007). Pro poskytování kvalitní ošetrovateľské péče byla jako nezbytná vyhodnocena právě empatie. Empatie jako fenomén v medicínském prostředí může významně ovlivnit spokojenost pacienta, dodržování lékařských doporučení, klinické výsledky a profesionální spokojenost (Stepien, Baernstein, 2006; Bánovčinová, Bubeníková, 2011). Empatictí pracovníci záchranné zdravotnické služby poskytují kvalitnější péči a současně jejich pacienti s touto péčí vyjadřují vyšší spokojenost. To vše až do té míry, že zdravotníci s vyšší empatií poskytují déle kardiopulmonální resuscitaci, než ji prohlásí za neúspěšnou (Regehr, Goldberg, a Hughes, 2002). Někteří autoři se domnívají, že empatii u zdravotnických pracovníků lze zlepšit cílenými vzdělávacími aktivitami (Beckman et al., 2012; Krasner et al., 2009; Poláchová, 2009; Venglářová, Mahrová, 2006), naproti tomu jiní jsou přesvědčeni, že empatie je nezměnitelný rys osobnosti (Hojat et al., 2002). Empatii

spolu s psychickou stabilitou řadí část autořů k osobnostním charakteristikám protektivním ve vztahu k syndromu vyhoření, který je ve zdravotnictví častým problémem vedoucím až ke snížení kvality péče o pacienta a nežádoucí nadměrné fluktuaci (Halpern, 2003; Králová, Pártlová, 2006). Často podceňovaná bývá empatie také v interpersonální komunikaci pracovního týmu (Králová, Pártlová, 2006).

V Etických zásadách zdravotnického pracovníka nelékařských oborů - Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky (2004) je uvedeno, že zdravotnický pracovník při poskytování zdravotní péče vždy nadřazuje zájmy pacientů nad zájmy vlastní. Protipólem takového jedince je podle Eysenckovy osobnostní typologie člověk s vysokou mírou psychotocismu. Podle Eysencka je psychotocismus latentní dimenze a chování takového člověka se stává patologickým pouze v extrémních případech. Jedná se o predispozici, jejíž vysoké hodnoty však spíše naznačují ohrožení psychózou. Člověk s vysokým skóre psychotocismu je popisován jako samotář bez zájmu o lidi, který je často problémový, může být i krutý, agresivní, k okolí je hostilní, projevuje se u něho nedostatek empatie. Eysenck H. a Eysenck S. tento termín označují také jako „tvrdošijnost“ nebo „zatvrzelost“, jež jsou sociálně akceptovatelnější (Eysenck H., Eysenck S., 1993, s. 16-17). Layton a Eysenck (In Eysenck H., Eysenck S., 1993) zjistili, že psychotocismus byl u studentů končících studium významným prediktorem budoucí nezaměstnanosti.

Extraverze je další osobnostní charakteristikou, která je u nelékařských zdravotnických pracovníků sledována. Podle Gamblese, Wilkinsona a Dissanayake (2003) by sestry měly být extravertní, empatické, důvěřivé, expresivní, bystré a skupinově orientované. Vyšší skóre extraverze u všeobecné sestry je předpokladem pro práci ve stresujícím a rychlém chodu poskytování zdravotnických služeb (Kennedy, Curtis, Waters, 2014).

Osobnostní charakteristiky mohou být genderově podmíněny a ovlivňují i volbu oboru studia a profese. Ženy mají vyšší hodnoty empatie než muži (Baron-Cohen, 2002; Hatcher a kol., 2005) a volí si zaměstnání, která souvisí s pomocí druhým lidem, jako je učitelka, sekretářka, všeobecná sestra. Naopak muži si častěji volí zaměstnání převážně technická jako je stavební dělník, strojní obsluha, inženýr (Curran, Renzetti, 2003).

Ve výzkumu Plhákové a Reiterové (2010) byl prokázán statisticky významně vyšší skór ve škále emoční vnímavosti a celkové kontroly u studentů oboru psychologie (pomáhající profese), zatímco subjektivní posouzení sociální senzibility bylo průkazně vyšší u studentů aplikované matematiky a informatiky (exaktní vědy). Studenti aplikované matematiky a informatiky skórovali signifikantně výše než budoucí psychologové v dimenzi neuroticismu. V kvocientu empatie, ve kterém se projevuje efekt oboru studia, skórují studenti humanitních oborů významně výše než studenti exaktních věd (Dostál, Plháková, Zášková, 2014; Billington, Baron-Cohen, Wheelwright, 2007).

V návaznosti na výše uvedené předpoklady byla položena výzkumná otázka, zda existují rozdíly v osobnostním profilu mezi studenty matematiky a informatiky a studenty oboru všeobecná sestra a porodní asistentka, tedy budoucími představiteli pomáhajících profesí.

Cíle výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit osobnostní profil studentů nelékařských zdravotnických oborů (dále jen NZO) a srovnání osobnostního profilu s populační normou. Druhým cílem bylo zjistit, zda existují rozdíly v osobnostních profilech mezi studenty NZO (pomáhajících profesí) a studenty matematiky a informatiky (exaktních věd).

Zkoumaný soubor

Zkoumaný soubor tvořilo 141 studentů Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen UP), z toho 31 mužů (22%) a 110 žen (78%) ve věku 19 – 26 let, studující v prezenční formě. Průměrný věk respondentů byl 21,35 let. Celkem 73 (71 žen a 2 muži) respondentů studovalo na Fakultě zdravotnických věd UP obor všeobecná sestra a porodní asistentka a 68 (39 žen a 29 mužů) respondentů na Přírodovědecké fakultě UP obor matematika a informatika.

Dotazníky byly distribuovány čtyřmi vyškolenými administrátory. Součástí výzkumu byl informovaný souhlas. Celkem bylo distribuováno 150 dotazníků, které respondenti vkládali do připravených boxů, čímž byla zajištěna anonymita. Respondenti vyplňovali dotazníky zcela na bázi dobrovolnosti. Pravděpodobně právě vzhledem k tomuto faktu, bylo dosaženo 94% návratnosti. Data byla získávána v období od prosince 2014 do listopadu 2015.

Metodika

Osobnostní profil respondentů byl zjišťován pomocí standardizovaných dotazníků osobnosti – *Eysenckovy osobnostní dotazníky pro dospělé EPQ-R a IVE*. Eysenckův dotazník osobnosti EPQ-R o 106 položkách obsahuje škálu psychotocismu, neuroticismu, extraverze, kriminality, návykovosti a škálu lži. Dotazník IVE o 54 položkách obsahuje škálu impulsivity, dobrodružnosti a empatie (Eysenck H., Eysenck S., 1993). Dotazník EPQ-R je přínosný i v oblasti vzdělávání, neboť existuje vztah mezi osobnostními charakteristikami a volbou oboru studia (Wakefield, 1979 In Eysenck H., Eysenck S., 1993). Oba dotazníky byly přeloženy do slovenského jazyka Hanákem a ze slovenského jazyka do jazyka českého Smékalovou. Dotaz-

níky vydáva spoločnosť Psychodiagnostika Bratislava (Eysenck H., Eysenck S., 1993).

Shapiro-Wilk test prokázal normalitu rozložení dat. Ke zjisteniu štatisticky významných rozdielov medzi porovnávanými souborami respondentů byl použit parametrický test významnosti – Studentův *t*-test. Testování proběhlo na hladině významnosti $\alpha = 0,05$. Výpočty byly provedeny pomocí programu IBM SPSS Statistics 20.0, třídění dat bylo provedeno v programu Microsoft Excel 2010.

Výsledky

Pro zjištění vnitřní konzistence byly vypočítány Cronbachova alfa koeficienty pro EPQ-R, pro škálu psychotického $\alpha = 0,71$, pro škálu extravertů $\alpha = 0,78$, pro škálu neuroticismu $\alpha = 0,76$ a $\alpha = 0,69$ pro lži škálu. Cronbachova alfa koeficienty pro IVE jsou $\alpha = 0,81$ pro škálu impulsivity, $\alpha = 0,69$ pro škálu dobrodružnosti a $\alpha = 0,72$ pro škálu empatie.

Prvním cílem bylo zjistit osobnostní profil studentů NZO. Bylo zjišťováno, zda existují rozdíly mezi osobnostním profilem studentů NZO a populační normou podle H. Eysencka a S. Eysencka (1993).

Studentův *t*-test prokázal existenci štatisticky významného rozdílu v míře empatie mezi populační normou a mírou empatie studentů NZO ($t = -2,169$, $p = 0,034$). Míra empatie je u studentů NZO štatisticky významně nižší než populační norma. Bylo také prokázáno, že průměrná hodnota škály psychotického u studujících NZO se štatisticky významně liší od průměrné hodnoty uvedené v populačních normách ($t = 3,843$, $p < 0,001$). Psychotismus je u studentů NZO štatisticky významně vyšší, než je populační norma. Stejně tak i průměrná hodnota škály extravertů ($t = -2,036$, $p = 0,046$) a návykovosti ($t = -3,382$, $p = 0,001$) se štatisticky významně liší od populační normy. Naopak průměrné hodnoty škál dobrodružnost, impulsivita, neuroticismus a lži se od populační normy štatisticky významně neliší (viz tab. 1.).

Tab. 1. Srovnání osobnostního profilu studentů nelékařských zdravotnických oborů s populační normou

	Populační norma		Nel. zdravotnické Obory		t	p	Cohen's d
	Průměr	SD	Průměr	SD			
Empatie	14,32	2,92	13,69	2,45	-2,169*	0,034	-0,26
Dobrodružnost	6,55	4,00	7,09	4,01	1,035	0,086	0,06
Impulsivita	7,48	4,42	7,41	4,38	-0,657	0,371	-0,07
Psychotismus	5,73	3,85	7,07	2,92	3,843*	0,000	0,46
Extraverze	14,14	5,06	12,80	5,51	-2,036*	0,046	-0,24
Neuroticismus	12,47	5,22	12,00	5,54	-0,709	0,480	-0,08
Návykovost	11,60	4,75	9,86	4,31	-3,382*	0,001	-0,40
Kriminalita	12,12	5,07	11,19	4,60	-1,699	0,094	-0,20
Lži škála	8,23	4,65	8,61	3,38	0,952	0,344	0,11

Legenda: SD – směrodatná odchylka; t – t rozdělení; * – $p < 0,05$

Druhým cílem bylo srovnat osobnostní profil studentů NZO a studentů exaktních věd (viz tab. 2.). Studentův *t*-test prokázal, že neexistuje signifikantní rozdíl mezi skupinou studentů NZO a studentů exaktních věd v míře empatie, dobrodružnosti, impulsivity, psychotického, neuroticismu, kriminality a lži. Byl však zjištěn štatisticky významný rozdíl v míře extravertů ($t = 2,85$, $p = 0,006$) a návykovosti ($t = -2,11$, $p = 0,037$). Studenti NZO mají štatisticky významně vyšší míru extravertů a nižší míru návykovosti než studenti exaktních věd.

Tab. 2. Srovnání osobnostního profilu studentů nelékařských zdravotnických oborů a studentů exaktních věd

	Nel. zdravotnické obory		Exaktní vědy		t	p	Cohen's d
	Průměr	SD	Průměr	SD			
Empatie	13,69	2,45	12,21	3,08	0,893	0,318	0,17
Dobrodružnost	7,09	4,01	7,65	4,12	-0,811	0,365	-0,16
Impulsivita	7,41	4,38	6,59	4,45	0,914	0,317	0,18
Neuroticismus	12,00	5,54	12,79	5,40	-0,985	0,327	-0,19
Psychotismus	7,07	2,92	8,11	2,87	-1,792	0,076	-0,35
Extraverze	12,80	5,51	9,78	5,18	2,850	0,006*	0,45
Návykovost	9,86	4,31	11,21	4,54	-2,110	0,037*	-0,42
Kriminalita	11,19	4,60	11,56	4,90	-0,817	0,415	-0,16
Lži škála	8,61	3,38	7,95	3,25	0,927	0,357	0,18

Legenda: SD – směrodatná odchylka; t – t rozdělení; * – $p < 0,05$

Diskuse

Z výsledků výzkumu vyplynulo zjištění, že míra empatie, extraverze a návykovost je u studentů NZO nižší než populační norma. Nižší míra empatie může být ovlivněna změnou hodnotové orientace společnosti, v níž převládají hodnoty individuální nad skupinovými, klesá především význam „být užitečný druhým lidem“, ale také veřejně prospěšné činnosti. Většinově generace od 15 do 30 let preferuje orientaci na vlastní ego, na sebe sama, avšak na sebe reflektovaného smyslově. Zaměření na sebe potlačuje odpovědnost a zájem o druhé, ale také globální hodnoty (mír, životní prostředí). Život směřuje k zajištění majetku a smyslového života (Sak, Saková, 2010). Výsledky mohou být ovlivněny také nízkým věkem respondentů, jejichž věkový průměr činí 21,35. Podle některých autorů (Beadle et al., 2012, s. 824; Vévodová et al., 2015) se empatie s věkem zvyšuje.

Statistickou analýzou byla dále zjištěna existence signifikantního rozdílu v míře psychoticismu mezi studenty zdravotnických oborů a populační normou. Jak uvádí Furnhama a Zachera (In Eysenck H., Eysenck S., 1993), psychoticismus koreluje negativně s pracovní spokojeností a Leyton a Eysenck (In Eysenck H., Eysenck S., 1993) konstatují, že je významným prediktorem budoucí nezaměstnanosti. Předpokladem k výkonu profese nelékařského zdravotnického pracovníka by vedle empatie měla být vyrovnaná osobnost (Zacharová a kol., 2007). Vyrovnaná osobnost nedosahuje na škále psychoticismu a neuroticismu vysokých hodnot (Eysenck In Smékal, 2002). Hernandez a Mauger (In Eysenck H., Eysenck, 1993) upozornili na pozitivní korelaci mezi agresí a psychoticismem. Ze statistických údajů Policejního prezidia České republiky o počtu pachatelů v ČR ve zdravotnictví vyplývá, že za období 2010 až 2014 bylo spácháno zdravotnickými pracovníky na klientech poskytovatelů zdravotnické péče celkem 73 trestných činů z toho 57 trestných činů z nedbalosti a 16 úmyslných trestných činů (Policie ČR, 2014). Srovnání s populační normou však může být ovlivněno sociokulturním rámcem, neboť populační norma, s níž byly hodnoty srovnávány, byla anglická.

Výsledky prezentovaného výzkumu neprokázaly existenci signifikantního rozdílu v míře empatie mezi studenty NZO a studenty exaktních oborů. Toto zjištění se rozchází s výsledky studie Dostála, Plhákové a Záškodné (2014), z něhož vyplynulo, že v kvocientu empatie skórovali studenti oboru psychologie (pomáhající profese) statisticky významně výše než studenti exaktních věd. Nebyl zjištěn ani rozdíl v míře neuroticismu mezi studenty NZO a exaktních věd na rozdíl od studie Plhákové a Reiterové (2010).

Signifikantní rozdíl byl však zjištěn v míře návykovosti mezi sledovanými skupinami. Studenti exaktních věd mají signifikantně vyšší míru návykovosti než NZO. Vysoký skór ve škále návykovosti ukazuje na vyšší pravděpodobnost rozvoje všech forem závislosti. Na škále návykovosti vysoce skórovali problémoví alkoholici (Ogden, Dundas a Bhat, 1988). Vyšší hodnoty na škálách psychoticismus, neuroticismus, impulzivita, návykovost a kriminalita byly zjištěny také u delikventní mládeže (Burešová, 1988). Zjištěný rozdíl však může být také ovlivněn vyšším zastoupením mužů ve skupině studentů exaktních věd, např. nadměrná pravidelná konzumace alkoholických nápojů je častější u mužů a to v 25% dospělé mužské populace, u žen je to 5% (Sandorová et al., 2006).

Z výsledků dále vyplynulo zjištění, že míra extraverze je u studentů NZO statisticky významně vyšší než u studentů exaktních oborů. Extraverze je u zdravotnických profesionálů předpokladem pro poskytování zdravotnické péče v náročném, stresujícím a rychlém pracovním prostředí, v němž jsou zdravotnické služby poskytovány (Kennedy, Curtis, Waters, 2014). Podle Feista (2006) jsou přírodovědci introvertnější a realističtější než biologové a ti jsou méně sociabilní a extravertovaní než představitelé společenských věd. Výsledky srovnání studentů NZO poukazují na jejich vyšší extraverci ve srovnání se studenty exaktních věd. Toto zjištění koreluje s očekávaným profilem profese sestry a porodní asistentky. Vedle vstřícného a humánního postoje k pacientům, jsou interpersonální vztahy a komunikace klíčové pro výkon profese nelékařského zdravotnického pracovníka.

Limity studie

Nástroje ke zjišťování osobnostních charakteristik podléhají času. Nástroj stárne i v oblasti populačních norem a nemusí již odpovídat realitě, respektive populaci, kterou pomocí těchto nástrojů měříme. Limity studie, jak již bylo naznačeno, lze spatřovat v použité anglické populační normě z roku 1993 (Eysenck H., Eysenck, S., 1993). Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o anglické normy, mohl se v tomto případě projevit vliv odlišného sociokulturního prostředí.

Výsledky výzkumu mají omezenou platnost. Generalizace výsledků na základní populaci NZO není vzhledem k nenáhodnému výběru respondentů a četnostně malému souboru respondentů možná. S přihlédnutím k této skutečnosti je možné výsledky výzkumu omezeně zobecnit pouze na region, ve kterém bylo šetření uskutečněno.

Závěr

Vzhledem k nízké hodnotě empatie a naopak vysoké hodnotě psychoticismu zjištěným výzkumem u studentů oborů všeobecná sestra a porodní asistentka, by bylo vhodné během studia věnovat větší prostor osobnostnímu rozvoji zdravotnických pracovníků. V následujících šetřeních budou potřebné studie podporující predikční validitu šlál dotazníků EPQ-R a IVE a zároveň bude nezbytné sledovat osobnostní charakteristiky psychoticismus a empatie i v interakci s ostatními osobnostními charakteristikami. Pro další výzkum této problematiky by se vhodnějším dotazníkem mohl jevit NEO-FFI (NEO Five-Factor Inventory), který má v kontextu ČR novější normy, avšak neobsahuje škálu psychoticismu.

Seznam bibliografických odkazů

- BÁNOVČINOVÁ, L. – BUBENÍKOVÁ, M. 2011. Empatia v ošetrovateľstve. In *Ošetrovateľství a porodní asistence* [online], 2009, roč. 2, č. 1, s. 165-170. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: http://periodika.osu.cz/osetrovateľstviaporodniasistence/dok/2011-01/4_banovcicova_bubenikova.pdf.
- BARON-COHEN, S. 2002. The extreme male brain theory of autism. In *Trends in Cognitive Science*, 2002, vol. 6, no. 6, pp. 248-254.
- BEADLE, J. – PARADISO, S. – KOVACH, Ch. – POLGREEN, L. – DENBURG, N. – TRANEL, D. 2012. Effects of age-related differences in empathy on social economic decision-making. In *International Psychogeriatrics* [online], 2012, vol. 24, no. 5, pp. 822-833. [cit. 2015-09-25]. Dostupné na internetu: <http://search.proquest.com/docview/952675873/fulltextPDF?accountid=16730>.
- BECKMAN, H. et al. 2012. The impact of a program in mindful communication on primary care physicians. In *Academic Medicine*, 2012, vol. 87, no. 6, pp. 815-819.
- BILLINGTON, J. – BARON-COHEN, S. – WHEELWRIGHT, S. 2007. Cognitive style predicts entry into physical sciences and humanities: Questionnaire and performance tests of empathy and systemizing. In *Learning and Individual Differences*, 2007, vol. 17, no. 3, pp. 260-268.
- BUREŠOVÁ, I. 2007. Vybrané koreláty osobnosti mladistvých, kteří spáchali trestný čin. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, Brno: Masarykova univerzita, 2007, roč. 55, č. P11, s. 81-91.
- CURRAN, D. J. – RENZETTI, C. M. 2003. *Ženy muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. 642 s.
- DOSTÁL, D. – PLHÁKOVÁ, A. – ZÁŠKODNÁ, T. 2014. Rozdíly v autistických rysech, empatii a systemizaci mezi studenty exaktních a humanitních věd. In *Československá psychologie*, 2004, vyd. 58, č. 3, s. 206-221.
- EYSENCK H. – EYSENCK, S. 1993. *Eysenckovy osobnostní dotazníky pro dospělé: příručka*. Psychodiagnostika, Bratislava, 1993. 84 s.
- FEIST, G. J. 2006. *The psychology of science and the origins of the scientific mind*. New Haven: Yale University Press, 2006. 336 s.
- GAMBLES, M. – WILKINSON, S. – DISSANAYAKE, C. 2003. What Are You Like?: A Personality Profile of Cancer and Palliative Care Nurses in the United Kingdom. In *Cancer nursing*, 2003, vol. 26, no. 2, pp 97-104.
- HALPERN, J. 2003. What is clinical empathy? In *Journal of General Internal Medicine* [online], 2003, vol. 18, no. 8, pp. 670-674. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: <http://search.proquest.com/docview/875739164/fulltextPDF/30763890774B09PQ/1?accountid=16730>.
- HATCHER, S. L. – FAVORITE, T. K. – HARDY, E. A. – GOODE, R. L. – DESHETLER, L. A. – THOMAS. R. M. 2005. An analogue study of therapist empathic process: working with difference. In *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 2005, vol. 42, no. 2, pp. 198-210.
- HOJAT, M. et al. 2002. Physician Empathy: Definition, Components, Measurement, and Relationship to Gender and Specialty. In *The American journal of psychiatry* [online], 2002, vol. 159, no. 9, pp. 1563-1569. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: <http://ajp.psychiatryonline.org/article.aspx?articleid=175759>.
- JOBÁNKOVÁ, M. 2002. *Kapitoly z psychologie pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002. 225 s.
- KEBZA, V. – ŠOLCOVÁ, I. 2003. *Syndrom vyhoření: Informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu*. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. 23 s.
- KENNEDY, B. – CURTIS, K. – WATERS, D. 2014. The personality of emergency nurses: is it unique? In *Australas Emergency Nursing Journal*, 2014, vol. 17, no. 4, pp. 139-145.
- KOPŘIVA, K. 2000. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál, 2000. 147 s.
- KRÁLOVÁ, J. – PÁRTL OVÁ, M. 2006. Empatie na pracovišti. In *Sestra*, 2006, vyd. 16, roč. 10, s. 24-25.
- KRASNER, M., et al. 2009. Association of an educational program in mindful communication with burnout, empathy, and attitudes among primary care physicians. In *Journal of the American Medical Association*, 2009, vol. 302, no. 12, pp. 1284-1293.
- KUTNOHORSKÁ, J. 2007. *Etika v ošetrovateľství*. Praha: Grada, 2007. 163 s.

OGDEN, M. E. – DUNDAS, M. – BHAT, A. V. 1988. Personality differences among alcoholic misusers in community treatment. In *Personality & Individual Differences*, 1988, vol. 10, no. 2, pp 265-267.

PLHÁKOVÁ, A. – REITEROVÁ, E. 2010. Rozdíly v pěti dimenzích osobnosti a sociální inteligenci mezi studenty exaktních a humanitních věd. In *Československá psychologie*, 2009, roč. 58, č. 2, s. 150.

POLÁCHOVÁ, E. 2009. Empatie v ošetrovateľskom kontextu. In *Sestra*, 2009, roč. 19, č. 10, s. 20-25.

POLICIE ČR. 2015. Vyjádření odboru informatiky a provozu informačních technologií Policejního prezidia České republiky ze dne 24. února 2015, č.j. PPR-2291-9/ČJ-2015-990580-OTP.

REGEHR, C. – GOLDBERG, G. – HUGHES, J. 2002. Exposure to human tragedy, empathy, and trauma in ambulance paramedics. In *The American Journal of Orthopsychiatry*, 2002, vol. 72, no. 4, pp. 505-513.

SANDOROVÁ, R. – SAMKOVÁ, J. – HOLEJŠOVSKÝ, J. – VODVÁŘKA, V. 2006. Droga jménem alkohol. In *Kontakt* [online], 2006, roč. 2, č. 2, s. 358-365. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120326200813932485.pdf>.

SAK, P. – SAKOVÁ, K. 2010. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže od roku 2007 – Teoretickoempirická analytická studie* [online], Praha: MŠMT, 2010. 127 s. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: www.insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf.

SMÉKAL, V. 2002. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2002. 517 s.

STEPIEN, K. – BAERNSTEIN, A. 2006. Educating for empathy. A review. In *Journal Of General Internal Medicine* [online], 2006, vol. 21, no. 5, pp. 524-530. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: <http://link.springer.com/article/10.1111/j.1525-1497.2006.00443.x>.

VENGLÁŘOVÁ, M. – MAHROVÁ, G. 2006. *Komunikace pro zdravotní sestry*. Praha: Grada, 2006. 144 s.

Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 7, 2004. [online]. 2004. [cit. 2015-02-21]. Dostupné na internetu: http://www.mzcr.cz/Legislativa/Soubor.ashx?souborID=9306&typ=application/zip&nazev=Vestnik_7-2004.zip.

VÉVODOVÁ, Š. – VÉVODA, J. – VETEŠNÍKOVÁ, M. – KISVETROVÁ, H. – CHRASTINA, J. The relationship between burnout syndrome and empathy among nurses in emergency medical services. In *Kontakt*, 2016, vol. 18, no. 1, pp. e1-e7.

ZACHAROVÁ, E. – HERMANOVÁ, M. – ŠRÁMKOVÁ, J. 2007. *Zdravotnická psychologie: teorie a praktická cvičení*. Praha: Grada, 2007. 229 s.

Kontakt

Mgr. Šárka Vévodová, Ph.D.

Ústavu společenských a humanitních věd, FZV UP

Hněvotínská 3

775 03 Olomouc

Česká republika

E-mail: sarka.vevodova@upol.cz

Prijaté: 27. 1. 2016

Akceptované: 7. 4. 2016